

De grote zaal

Jacoba van Velde
De grote zaal

Amsterdam · Antwerpen
Em. Querido's Uitgeverij BV
2025

Eerste druk, 1953; zestiende druk, 2025

Copyright © 1953 Erven Jacoba van Velde
Voor overname kunt u zich wenden tot Em. Querido's
Uitgeverij BV, Weteringschans 259, 1017 XJ Amsterdam.

Omslag Roald Triebels
Foto omslag Jessica Hilltout/Trevillion Images

ISBN 978 90 253 1850 5 / NUR 301
www.querido.nl

Aan Frederik Carel Kuipers

I

Waar ben ik eigenlijk? Hoe ben ik hier gekomen? Ik kan het me niet herinneren. Het lijkt wel een ziekenhuis, want het was zeker een verpleegster die vanmorgen bij mijn bed stond. Ik deed of ik sliep. Ze is weer weggegaan. Het zijn allemaal oude mensen. Zoals ik. Oude vrouwen, niet prettig om te zien. Een heeft er lange tijd naar me staan kijken. Ik kon haar niet zien, want ik had mijn ogen gesloten, maar ik wist dat ze er stond. Ze heeft zich over mij heen gebogen, ik voelde haar adem op mijn gezicht. Die rook niet goed. Nu zijn ze zich aan het wassen aan fonteintjes. Drie zijn er in de kamer. Er staan zes bedden in het kleine zaaltje. Ja, ik geloof dat het een klein zaaltje is, of een grote kamer. Er zijn twee grote openslaande deuren, die waarschijnlijk op een tuin uitkomen, want ik zie er bomen en bloemen. Ik heb het tweede bed vanaf de deuren. In het bed naast me, het dichtst bij de deuren, ligt een vrouw. Ik zie alleen haar achterhoofd boven de dekens uitkomen, zij heeft bijna geen haar. Waar zou ik toch zijn en hoe ben ik hier gekomen? Vreemd dat ik me niets kan herinneren. Waar was ik voor ik hier kwam? Zeker moet ik ergens anders geweest zijn, want hier is alles onbekend.

Een verpleegster is bij me geweest. Ja, het was een

verpleegster. Ze zei: Ik ben zuster Van Maarle. Ik wou antwoorden, maar ik kon niet, ik kon alleen maar klan-ken uitbrengen die voor mezelf onverstaaanbaar waren. Ik werd zenuwachtig. De zuster zei dat ik heel kalm moest blijven, dat ik ziek geweest was, maar dat alles weer in orde zou komen. Ze is weggegaan. Ik ben verschrikkelijk moe. Maar ik kan niet slapen. Als ik maar even nadenken kon dan zou ik me, geloof ik, beter voelen. Maar de minste poging in die richting geeft me een gevoel van misselijkheid. Laat ik dus geen moeite doen en afwachten. Alles zal weer in orde komen, zei de zuster. Goed, laten we daarop vertrouwen.

Een zeer oude vrouw kwam voor mijn bed staan. Ik had haar aan zien komen. Voetje voor voetje kwam ze aansloffen. Ze moest zich aan ieder bed vasthouden om niet te vallen. Aan het voeteneinde van mijn bed bleef ze staan. Hô che me je, zei ze. Ze had een vriendelijk gerimpeld gezicht, met grote donkere ogen. Kon ik haar niet verstaan omdat ze onduidelijk sprak, of kon ik niet goed horen? Ik zag dat haar gezicht smartelijk vertrokken werd door de pogingen die ze deed mij iets te vertellen. Het vermoede me. Ik sloot mijn ogen. Toen ik ze later weer opendeed, zag ik haar een deur uitgaan. Waar zou ze heen gegaan zijn? Wat is er als je die deur uitgaat? Is het een groot huis, een klein huis, een ziekenhuis? Ligt het in dezelfde stad waar ik altijd gewoond heb? Al deze vragen maken dat ik een misselijkheid voel opkomen. Een hele golf zuur is in mijn mond. Naast me, op een hoog smal kastje, staat een halvemaanvormig email-len bakje. Ik heb dat maar genomen. Ik zie nu dat naast ieder bed zo'n kastje staat. Een bed, een kastje. Vier bed-

den en vier kastjes aan mijn kant, twee bedden en twee kastjes aan de overkant. Daar is ook de deur waar de vrouw uitging. De muren zijn wit, de kastjes en de bedden ook. De bedden zijn goed, zacht. In ieder geval mijn bed. De dekens zijn van goede kwaliteit. De lakens heel wit, maar nogal grof. Zou het toch een ziekenhuis zijn? Maar al deze oude vrouwen! Zes zijn er. Zes witte bedden, zes oude vrouwen. Zouden er nog meer zijn? Misschien leggen ze in een ziekenhuis de oude vrouwen bij elkaar, of zou ik... Het emailen bakje!

Ik moet toch weer ingeslapen zijn. Ik ben van iets wakker geworden. In het bed naast me ligt de vrouw, die zo weinig haren heeft, hard te kreunen. Geen mens schijnt er wakker van geworden te zijn. Maar dat weet ik niet zeker, misschien blijven ze net zo stil liggen als ik en luisteren zij ook met een hevige hartklopping naar dat verschrikkelijke geluid. Behalve dat gekreun is het heel stil. Een klein lampje brandt boven de deur. Door een kier van de witte overgordijnen zie ik de maan. Het moet al heel laat zijn. Gisteren moet het dus geweest zijn dat zij zich allen aan het wassen waren. Dan heb ik gisteren de hele dag geslapen en de halve nacht. Maar wat is er dan met me gebeurd? U bent heel ziek geweest, zei de zuster. Is het nu winter of zomer, herfst of lente? Avond, middernacht of 's morgens vroeg? Er moet toch een begin geweest zijn. Ik zei tegen mijn dochter... O, mijn dochter, mijn dochter. Helena, Helena!

Ik moet hard geroepen hebben. Een zuster is gekomen. St, fluisterde ze hard, u maakt de anderen wakker. Mijn dochter, zei ik, mijn dochter Helena, waar is ze? Morgen, antwoordde ze, hoe komt u erbij zo hard te

roepen. Mijn dochter, zei ik, waar is ze? Morgen komt ze, gaat u nu slapen. Wilt u wat drinken? Ze heeft me te drinken gegeven en is weggegaan. Ze is nog erg jong en begrijpt misschien niet dat ik nu wil weten, alles wil weten van wat er met mij gebeurd is. Helena, heb jij me hier laten brengen? Ja, ik was ziek, ik weet nu dat ik ziek geweest ben, in mijn huis, in mijn kamer heb ik op mijn bed gelegen. Het witte gezichtje van Helena boog zich over me. Hoe gaat het er nu mee, mammie? vroeg ze. Altijd is ze mammie blijven zeggen. Langs haar heen kon ik door een kier van het gordijn de maan zien.

Hoe lang is dat allemaal geleden? Zeker moet ik veel ernstiger ziek geweest zijn dan ik zelf weet. Maar wanneer is dat begonnen, mijn ziekte bedoel ik, wanneer ben ik ziek geworden? Helena was er, dus ze moet overgekomen zijn uit Parijs. Ja, Parijs, daar was, daar werkt ze. Ze woont er. Wie heeft haar geroepen? Mevrouw Lindeman. Natuurlijk, mevrouw Lindeman. Ik woon bij mevrouw Lindeman, ik heb er twee ongemeubileerde kamers gehuurd en een keuken. Ik ben ziek geworden en mevrouw Lindeman heeft Helena geschreven of getelegrafeerd. Waar ben ik ziek geworden? Wanneer? Wanneer?

Ben ik weer ingeslapen? Hoewel het nog nacht moet zijn omdat het elektrische licht brandt zijn allen weer opgestaan. Behalve de vrouw die links van me ligt, het dichtst bij de openslaande deuren. Misschien is ze ernstig ziek. Maar het kan geen ziekenhuis zijn, zieken mogen toch nooit opstaan, zeker niet als het buiten nog helemaal donker is. Maar waar ben ik dan... Nee, ik wil die gedachte niet uitdenken. Ik wil afwachten. Kalm zijn, zodat mijn hart niet zo snel gaat kloppen.

Een verpleegster is bij me gekomen. Ik dacht dat het een verpleegster was, maar het was de directrice. Ze zei: Ik ben de directrice. Hoe gaat het er nu mee? Veel beter, nietwaar? Ze nam mijn pols. Ja, veel beter. Waarvan? vroeg ik. Wat bedoelt u? Waarvan bent u de directrice? Van een rusthuis, zei ze. Dit is een rusthuis. U zult zien hoe goed u het bij ons zult hebben. Ja, zei ik, maar als ik beter ben ga ik naar huis, want ik heb kamers bij mevrouw Lindeman. Ja, zei ze, als u dat wilt. Maar ik vond dat het niet overtuigend klonk. U kunt niet meer zo goed voor uzelf zorgen. U bent niet jong meer.

Zij heeft een goed gezicht, een verstandig gezicht. Haar ogen zijn intelligent. Wat heb ik gehad, zuster, vroeg ik. U bent heel ziek geweest. U hebt een attaque gehad en... Dom genoeg ben ik haar toen in de rede gevallen. Hoe lang ben ik al hier? Vier dagen. Vier dagen! Ik kon het niet geloven. Maar als het waar is, en het zal wel waar zijn, want waarom zou de directrice het anders zeggen, dan moet ik wel heel ziek geweest zijn. Dan zijn er vier dagen voorbijgegaan zonder dat ik er iets van weet. Nu krijgt u een kopje thee met een beschuitje, zei ze, wilt u dat? Ja, zei ik. En dan komen de zusters u wassen. Maar misschien kan ik wel opstaan? Nee, dat kunt u niet, daar moeten we nog even mee wachten. Helena, zuster, wanneer komt mijn dochter? Hebt u haar gezien, heeft zij me hier gebracht? Ja. Iedere dag is ze hier geweest. Ze is meegekomen toen ze u hier die avond met de ambulance brachten. Met een ambulance? Ja, ik zei u toch dat u een attaque heeft gehad. Ze kon u niet meer helpen. U moet een goede verpleging hebben. Twee zusters zijn gekomen en hebben me gewassen. Ik

wilde mijn linkerbeen optillen. Dat ging niet. Mijn linkerbeen, zei ik, ik kan het niet bewegen. Blijft u rustig, zeiden ze, dat gaat wel weer over. Ze waren handig en hebben me geen pijn gedaan. Ze vroegen ook of ik me nu beter voelde. Wanneer komt mijn dochter? vroeg ik. Op het spreekuur, zei een van hen. Tussen drie en vier. Hoe laat is het nu? Zeven uur. Ze zijn naar de vrouw naast me gegaan. Ik probeer mijn been te bewegen. Dat kan ik niet. Het is net of het niet bij mij hoort. Zou ik mijn been nooit meer kunnen gebruiken? Een paar jaar geleden heb ik ook een attaque gehad. Toen was mijn been ook zo vreemd. Mijn hele linkerkant. Mijn been is toen wel weer in orde gekomen, niet helemaal, maar toch wel zo dat ik weer kon lopen al ging het moeilijk. Maar met een wandelstok ging het nog best. Alleen mijn linkerhand is altijd raar gebleven. Alsof er spelden in zitten. Ook heb ik er nooit meer zware dingen mee kunnen vasthouden. Helena is toen niet gekomen. Ze had het zo druk, schreef ze. Wel stuurde ze me om de andere dag een brief. Maar mevrouw Lindeman is toen heel goed voor me geweest. Nu schijn ik het veel erger gehad te hebben. Helena is nu gekomen. Het is vreselijk oud te worden. En gebrekkig. Als ik hier maar niet moet blijven! Nee, ik blijf hier niet. U kunt uzelf niet meer verzorgen, zei ze. Maar het ging nog best. Moeilijk, dat is waar, maar het ging toch nog. O, als ik toch maar weer zo word dat ik naar huis kan gaan. Ik wil hier niet blijven bij al deze oude vrouwen.

Een heel mager vrouwtje vroeg me of ik haar broer had gezien. Ik schudde mijn hoofd. O, zei ze, dan is hij zeker in de andere kamer. Vlug en kwiek liep ze de deur

uit die aan de overkant van de kamer is. De zusters lachten en zeiden iets tegen elkaar. Ik verstond het niet. Toen ik hen aankeek, zei er een: Ze is een beetje in de war, ze heeft geen broer. Niet meer. Hij is vijftien jaar geleden gestorven. Is ze...? vroeg ik. O nee, zei de zuster. Verder is ze heel gewoon. Ze gelooft alleen dat haar broer nog leeft. Hoe lang is ze hier? vroeg ik. Ik geloof een jaar of drie. Drie jaar! Drie jaren lang vraagt ze of haar broer al geweest is. Nee, ik blijf hier niet. Goddank dat ik weer praten kan. Wanneer was het toen de zuster me iets vroeg en ik niet kon antwoorden? Gisteren? Eergisteren? Laat ik maar niet nadenken. Laat ik blij zijn dat ik me weer zo voel als ik me voel en weer kan praten.

Ze hebben een scherm om mijn bed gezet. Waarom? vroeg ik. De dokter komt, zeiden ze. Het was een aardige man. Vriendelijk en zacht. Hebt u pijn? vroeg hij. Mijn been, zei ik, ik kan het niet bewegen. Nadat hij me onderzocht had, zei hij dat iedereen een dagje ouder wordt en dat de ouderdom met gebreken komt. Mijn been, zei ik, zal ik het ooit weer kunnen gebruiken? Hoe oud bent u? vroeg hij. Vierenzeventig, zei ik. Een flinke leeftijd, zei hij. Hij heeft me goedendag gezegd en me geen antwoord gegeven. Misschien is het beter zo. Nu kan ik nog geloven aan iets dat ik niet meer geloof maar waar ik nog aan geloven wil.

Ze hebben het scherm weer weggehaald. Ik ben nu alleen in het zaaltje met de vrouw naast me. Het moet nu veel later zijn. Tien uur, elf uur. Ik wou dat Helena kwam. De zon schijnt. In de tuin staat een grote struik rode geraniums. Veel wind is er niet. De bladeren van de bomen bewegen zachtjes. Het is een mooie dag. Het

moet nu heerlijk zijn op de bank in het parkje. En de oude man, waar ik altijd mee sprak, zou hij zich afvragen waar ik ben? Hij was ook in een rusthuis. In een huis voor ouden van dagen. Ga er nooit heen, zei hij, als u enigszins anders kan, ga er dan nooit heen. Het is verschrikkelijk nooit meer alleen te zijn, altijd mensen om je heen te hebben. Het personeel zegt opa of vaders. Waarom doen ze dat? Kunnen ze geen meneer zeggen? Ook doen ze of alle oude mensen zonder uitzondering kinds moeten zijn. Ze spreken met je of je een kind van een jaar of twee bent. Als je tenminste maar een kamer voor je alleen had, zei hij, dan zou het wel gaan. Ik heb een vriend, die is ook in een rusthuis, maar die heeft een eigen kamer, dat is goed. Maar als je geen geld hebt... Ik herinner me nog heel goed wat een weerzin zijn gezicht uitdrukte. Hebt u geld? vroeg hij me plotseling. Nee, zei ik aarzelend. Ja, ik weet dat ik het aarzelend zei. Ik geloof dat ik bang was dat hij me geld wou vragen. Ik had hem onrecht gedaan, want hij zei: Dat is jammer, als je geen geld hebt krijg je nooit een kamer alleen. Ik heb hem toen verteld dat ik een klein pensioen had van honderd gulden in de maand. Dat is niet genoeg, zei hij, daar moet nog bij als u naar een rusthuis moet. Ik ben toen naar huis gegaan, angstig en ongerust. Heeft hij gelijk gehad? Nooit een kamer alleen? Hoeveel zou het hier kosten? Zou Helena...? maar ze kan niets doen. Ze heeft het zelf zo moeilijk.

Ik werd me bewust dat er naar me gekeken werd. Het was de vrouw naast me. Hoe lang had ze al naar me liggen kijken? Bent u al een beetje gewend? vroeg ze. Gewend? vroeg ik. Ja, ik heb u gezien toen u gebracht

werd. U zag er heel ziek uit en de jonge vrouw die erbij was zag zo wit als een doek. Dat was mijn dochter, zei ik, mijn dochter Helena. Mijn naam is Jansen, zei ze. Nee, ik heet werkelijk Jansen. Ze had een vriendelijk gezicht toen ze lachte, maar het werd plotseling door pijn vertrokken. Mijn been, zei ze. Uw been? vroeg ik. Ja, zei ze, mijn been dat ik niet meer heb. Twee jaar geleden ben ik onder de tram gekomen, mijn been moest eraf, tot ver boven de knie. Het was al goed genezen, maar nu is het weer geïnfecteerd. Het doet soms verschrikkelijk pijn. Ik lig nu al veertien dagen op bed, maar de zuster heeft gezegd dat ik gauw weer op mag. Ik zal blij zijn weer in de zitkamer te gaan. In de zitkamer? vroeg ik. Ja, die zult u later wel zien. Soms is het er heel gezellig. Als ik beter ben ga ik weg, zei ik, ik heb mijn eigen kamers. Ja, zei ze, dat zeggen we allemaal, maar daar komt nooit meer iets van. Toen ik uit het ziekenhuis kwam, na de operatie, ben ik bij een van mijn dochters in huis geweest, maar ze kon me niet verplegen. Dat zei de zuster ook van Helena, zei ik. Ja, zei ze, ik zou voor een paar maanden hier uitrusten en later weer teruggaan. Er is nooit meer iets van gekomen. Allen komen we hier voor een poosje, maar als we eruit gaan, dan is het niet om bij familie te leven. We hebben een tijd gezwegen. In het huis hoorde ik een stem vrolijk iets roepen. Een jonge stem. Hoe heet u? vroeg mevrouw Jansen. Van der Veen, zei ik. Hoe oud bent u? Vierenzeventig. Een mooie leeftijd, zei ze, ik ben eenentachtig. Wat bedoelen ze toch allemaal met een mooie leeftijd? Zei de dokter dat ook al niet? Bedoelen ze met 'mooi' misschien dat je het zo lang uitgehouden hebt? Ik ben treurig, verdrietig. Als Helena nu maar

kwam. Zij zal me op andere gedachten brengen. Maar het kan nog wel even duren voor ze komt. Ik wou dat ik mijn horloge had. Het ligt niet op het kastje. Zou het kastje links van mij zijn of dat wat rechts van me staat? Nee, het linkse. Tegen de muur staat er een, naast de openslaande deuren, dat moet van mevrouw Jansen zijn, dan komt haar bed, dan een kastje, dan mijn bed, weer een kastje, weer een bed, nog een kastje, nog een bed en dan een muur. Dus het kastje links is van mij. Waar zouden mijn kleren zijn? Ik zie geen kleerkast. Als ik mijn horloge had, zou ik kunnen zien hoe laat het was. Maar misschien is dat ook vervelend. Je kijkt iedere keer en dan kruipt de tijd voorbij. Als je niet kijkt is het soms ineens laat. Misschien is het nu al zo laat dat Helena gauw komt. Nee, dat kan niet. Ze zeiden tussen drie en vier. We zullen toch eerst moeten eten. Of hebben de anderen al gegeten en krijgen wij niets. Het kan zijn dat mevrouw Jansen en ik niet mogen eten. Ik heb trouwens helemaal geen honger. Ik ben zo onrustig. Zou ze slapen? Hoe laat eten we? vroeg ik. Ze heeft me zeker niet gehoord. Mevrouw Jansen, zei ik, slaapt u? Nee, zei ze. Vraagt u iets? Ja, zei ik, hoe laat eten we? Om twaalf uur. We krijgen eerst een kopje koffie, het is nu tien uur. De tijd gaat niet voorbij. Wat moet ik zolang doen?

Ik moet toch weer ingeslapen zijn, ik doe niets anders dan slapen. Een zuster heeft me wakker gemaakt. Nu moet u eerst wat eten, zei ze. Hebt u trek? Ik dacht van niet. Maar toen ik de bouillon dronk, die ze me gebracht had, merkte ik dat ik honger had. Dat zal u goed doen, zei ze, probeert u nu nog wat te slapen tot het bezoeken. Ze schudde mijn kussen op, stopte de deken in. Dat

kan ik niet, zei ik. Ik denk dat het best zal gaan, zei ze. Ik werd wakker doordat ik de warme lippen van Helena op mijn gezicht voelde. Helena, zei ik, eindelijk!

Helena

Wat was ze blij me te zien! Het schijnt dat het nu veel beter met haar gaat. Maar wat is ze mager. Ik ben blij dat ze in een rusthuis is, daar wordt ze tenminste goed verzorgd. Ik kon het niet meer. Mon Dieu, als ik denk aan die afgelopen drie weken! Ik ben nooit een goede verpleegster geweest. O, bij een griep of zo, dan gaat het wel. Maar met diarree en overgeven! Ik word er zelf doodmisselijk van. Enfin, ik heb het toch nog een tijd volgehouden. Misschien had ik het nog wel langer volgehouden als de dokter niet gezegd had dat een rusthuis beter voor haar was. Een rusthuis, zei ik, waarom geen ziekenhuis? Dat gaat niet, zei hij, ze heeft geen ziekte die over een maand of zelfs twee maanden genezen is. Ze is oud. In een rusthuis wordt ze goed verzorgd. Of u moet een verpleegster nemen. Daar heb ik geen geld voor, zei ik. Dan een rusthuis, besloot hij. Ik zal het wel in orde maken. Er zal later nog wel een dokter komen. Voor de controle. Controle? vroeg ik. Ja, zei hij, dat moet altijd. De controledokter kwam na een uur. Hij keek even naar haar. Uw moeder? vroeg hij. Ik knikte. Over een paar uur komen ze haar halen. 's Avonds kwam er een ambulance. Twee jonge mannen kwamen boven met een brancard. Daar legden ze haar op. Ze deden het flink en handig. Als ik haar wilde wassen of schoon goed aantrekken was ik binnen twee minuten kletsnat van inspanning. Zo'n ziek lichaam geeft niet mee, dat weegt als lood. Ze wist

niet dat ze op de brancard werd gelegd. Het was moeilijk haar uit de kamer te krijgen. De gang en de trappen zijn smal. Hé Dick, zei de een, die al op de gang stond met haar benen, houd haar een beetje schuin. Dick, die nog met het hoofdeinde in de kamer stond zei: Voorzichtig draaien maar. Direct valt ze eraf, zei ik. Geen zorg, mevrouwtje, zei hij, ze is goed vastgebonden. Hij lachte, zijn tanden waren heel wit. Op de trap hielden ze haar bijna rechtop, zo steil is die. Pas op! zei mevrouw Lindeman, die op de gang van de eerste etage stond. In de ambulance zetten ze haar voorzichtig neer.

Mijn moeder had van de hele dragerij niets gemerkt. Ze lag stil en wit, haar ogen gesloten. Ze werd in een zaaltje op een bed gelegd. Een vijftal oude vrouwen keek toe. De directrice, mevrouw Zomers heet ik, zei ze, vroeg me een paar inlichtingen te geven. Ook vroeg ze: Heeft uw moeder een eigen inkomen? Honderd gulden, zei ik. Kunt u het tekort bijbetalen? Wat bedoelt u? vroeg ik. Ze zei: Honderd gulden is niet genoeg, kunt u het tekort bijbetalen? Nee, zei ik. Dan moeten we Sociale Zaken inschakelen, zei ze, u hoort er nog wel van. Waar bent u te bereiken? Op het adres van mijn moeder, zei ik, daar woon ik zolang. Waar is dat? vroeg ze. U hebt het net opgeschreven, zei ik. En mijn moeder, hoe moet het nu met haar gaan? Komt u morgen even kijken, zei ze, en brengt u dan gelijk haar bril en haar gebit mee. De volgende morgen kwam er een meneer. Er is iemand voor u, zei mevrouw Lindeman. Ik lag nog in bed. In het bed van mijn moeder. Dat is beter dan de harde divan waar ik eerst op lag. Wacht u even, zei ik door de deur. Ik trok een kamerjas aan. Het was een kleine man met